

مقاله پژوهشی: راهبردهای پدافند غیرعامل در حوزه لجستیک با رویکرد اقتصاد

مقاومتی

ابراهیم لطیفیان کریم^۱، محمداکظم بصیرتی^۲، نعمت‌الله قاسمی^۳

تاریخ پذیرش: ۹۸/۸/۲۹

تاریخ دریافت: ۹۸/۷/۲۳

چکیده

در این مطالعه با هدف بررسی اهمیت فعالیت‌های پدافند غیرعامل در حوزه لجستیک با رویکرد اقتصاد مقاومتی در مورد نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مورد تحلیل و بررسی قرار داده شده است. لذا روش این پژوهش، زمینه‌یابی است و جامعه آماری آن شامل جمعی از صاحب‌نظران سطوح مدیریت سازمانی و راهبردی آماد و پشتیبانی سپاه، ناجا، آجا، ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت دفاع با ویژگی‌های مورد نظر ۴ می‌باشد که با بهره‌مندی از خرد جمعی با رویکرد اقتصاد مقاومتی در مجموع حدود ۲۰۰ نفر می‌باشند. عوامل محیطی با استفاده از ماتریس مقایسه زوجی، به تفکیک اولویت‌بندی می‌گردند. حجم نمونه تحقیق حاضر با ۵٪ خطا، ۹۵٪ اطمینان و ۰/۰۸ درصد خطای قابل تحمل در اندازه‌گیری، ۸۶ نفر می‌باشد که به‌منظور دقت بالاتر و حصول اطمینان بیشتر حجم نمونه تحقیق ۹۰ نفر در نظر گرفته می‌شود. در ادامه، وضعیت موجود با وضعیت مطلوب مقایسه می‌گردد و ضمن تعیین درصد تخصیص امکانات، تدوین راهبردهای پدافند غیرعامل مربوطه انجام می‌گردد. سپس با استفاده از روش TOPSIS اولویت‌بندی راهبردها صورت می‌گیرد و در نهایت راهبردهای مناسب پدافند غیرعامل با رویکرد اقتصاد مقاومتی ارائه می‌گردد. این تحقیق، نشان داده که با بهره‌گیری از ارکان مهم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی می‌توان به راهبردهای جدیدی در پدافند غیرعامل در حوزه لجستیک در برابر تهدیدات دست یافت که تا پیش از این دستیابی به آن‌ها دشوار بوده است و در آینده‌ای نزدیک می‌توانند گره‌گشای برخی از مشکلات موجود در حوزه لجستیک پدافند غیرعامل باشند.

کلید واژه‌ها: راهبرد، تهدید، پدافند غیرعامل، لجستیک، اقتصاد مقاومتی.

۱. دانشجوی دوره چهارم دکتری مدیریت آینده پژوهی دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی و نویسنده

مسئول: Amirbaba50@chmail.ir

۲. دانش آموخته دکتری سیاست دفاعی دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی و مدرس دانشگاه افسری و

تربیت پاسداری امام حسین (ع)

۳. مربی لجستیک دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)

برخورداری از یک سیستم آماد و پشتیبانی مناسب شامل آمادسانی به موقع، جابه‌جایی نیرو و تجهیزات با سرعت و تحرک بالا و استقرار مناسب امکانات و تجهیزات و نیز نگهداری و تعمیرات اقلام و تجهیزات، همراه با ملاحظات اقتصادی، مهم‌ترین عامل در اجرای هر فعالیت نظامی محسوب می‌شود. بر همین اساس، موضوع حداقل نمودن سطح آسیب‌پذیری در شرایط دشمنی‌ها و تحریم‌ها برای واحدهای آماد و پشتیبانی از دغدغه‌های مهم و اصلی در سیستم‌های نظامی محسوب می‌شود.

برای این منظور اقدامات پدافند غیرعامل در امور لجستیکی و جنگ‌های امروزی در جهت مقابله با تقلیل خسارات دفاعی، موضوعی بنیادی است که وسعت و گستره آن، تمامی زیرساخت‌های کلیدی، مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی کشور نظیر، پالایشگاه‌ها، نیروگاه‌ها، بندرها، فرودگاه‌ها، مجتمع‌های بزرگ صنعتی، قرارگاه‌ها و مراکز عمده فرماندهی نظامی و هدایت و تصمیم‌گیری‌های سیاسی، مراکز اصلی مخابراتی و ارتباطی، پل‌های راهبردی، صنایع نظامی، پایگاه‌های هوایی، سایت‌های موشکی، مراکز و ایستگاه‌های رادیو-تلویزیونی، انبارهای عمده مواد غذایی و دارویی، مراکز جمعیتی و قرارگاه‌های عملیاتی، مقرهای عمده آمادی و پشتیبانی و غیره را در برمی‌گیرد.

تجارب حاصله از جنگ‌های گذشته به خصوص هشت سال دفاع مقدس، جنگ ۴۳ روزه سال ۱۹۹۱ متحدین علیه عراق (تحت عنوان جنگ اول خلیج فارس)، جنگ ۱۱ هفته‌ای سال ۱۹۹۹ ناتو علیه یوگسلاوی، جنگ اشغالگرانه سال ۲۰۰۳ آمریکا و انگلیس علیه عراق و جنگ ۳۳ روزه سال ۲۰۰۶ میلادی رژیم صهیونیستی علیه لبنان، مؤید این نظر است که کشور مهاجم جهت درهم‌شکستن اراده ملت و توان سیاسی، اقتصادی و نظامی کشور مورد تهاجم با اتخاذ راهبرد انهدام مرکز ثقل^۱، توجه خود را صرف بمباران و انهدام مراکز حیاتی، حساس و مهم مثل آمادگاه‌های عمومی می‌نماید.

بررسی های انجام شده مبین این موضوع می باشد که به علل وجود شکاف فناوری بین تسلیحات مدرن آفندی دشمن و تسلیحات پدافند هوایی خودی، اهداف حیاتی و حساس موجود، در صورت ضعف اقدامات پدافند غیرعامل به هدف های تسلیحات آفندی دشمن تبدیل خواهد شد و باید سازوکارهای مناسبی برای ایجاد آن با توجه به شرایط اقتصادی کشور تهیه نمود.

ملاحظه می شود غالب این موارد بیان شده مرتبط با تجهیزات و راهبردهای لجستیکی هستند و اگر بتوان سیاست های اقتصاد مقاومتی را برای آنها اعمال نمود، مسلماً آسیب پذیری ما را در برابر تصمیمات خصمانه دشمن کاهش خواهد داد. هزینه ایجاد اقدامات پدافندی برای سازوکارهای آمادی مسئله کم هزینه ای نیست و برای اجرای آن بهتر است تحلیل های اقتصادی و راهکارهای عملی تهیه شود. به این دلیل است که موضوع اقتصاد مقاومتی که به معنای مقاوم کردن امور اقتصادی یک فعالیت خاص مطرح می شود در مبحث اجرای پدافند غیرعامل برای حوزه لجستیک نیز مصداق دارد. در واقع، اقتصاد مقاومتی، مطالعه کاربرد و نحوه تخصیص بهینه منابع تولیدی محدود و کمیاب به منظور تأمین نیازهای پدافندی در حوزه لجستیکی، است یا به عبارتی به علم تخصیص بهینه منابع کمیاب برای منظوری خاص گفته می شود (محتشم دولتشاهی، ۱۳۹۰).

از طرفی با در نظر گرفتن این مهم که در جنگ های آینده، اختلال در فعالیت های مراکز حیاتی و مهم در دستور کار دشمن قرار دارد، لذا به روزرسانی وضعیت مراکز لجستیکی حائز اهمیت در جهت نیل به اصول و اهداف پدافند غیرعامل با توجه به رویکرد اقتصاد مقاومتی ضرورت دارد.

نقاط آمادی و فرآیندهای لجستیکی و تدارکاتی مثل حوزه آماد عمومی و تخصصی، ترابری و نت از نکات قابل توجه در شرایط پدافند غیرعامل است و باید کاری کرد که بتوان فرصت پشتیبانی در شرایط بحرانی را به همه سازمان ها و مناطق مورد نیاز داد. امروزه جنگ ها با پیشرفت فناوری و پیچیدگی های روز، ماهیت پیچیده و مخرب تری به خود گرفته اند و اگر در حوزه لجستیکی فکری نشود، احتمال موفقیت را بسیار کم رنگ خواهد نمود و یا به عبارتی شاید بتوان گفت موفقیت هر عملیاتی به سامانه های مناسب

لجستیکی آن بستگی دارد. لذا بایستی اصول و ملاحظات پدافند غیرعامل مدنظر قرار گرفته و رعایت گردد که در این مطالعه به بررسی فعالیت‌های لجستیکی با اصول و ملاحظات پدافند غیرعامل پرداخته شده است.

روش این پژوهش، زمینه‌یابی بوده و بر این اساس در ابتدا تهدیدات نظامی دشمن مورد مطالعه قرار گرفته و ضمن تحلیل ویژگی‌های تهدید و همچنین سایر مؤلفه‌های مؤثر، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها برای ایجاد آن پس از تعیین عوامل محیط داخلی و خارجی و تجزیه و تحلیل آن‌ها شناسایی و مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. عوامل محیطی مثل تهدیدها و تحریم‌های اقتصادی با استفاده از ماتریس مقایسه زوجی، به تفکیک اولویت‌بندی می‌گردند. در ادامه، وضعیت موجود با وضعیت مطلوب مقایسه می‌گردد و ضمن تعیین درصد تخصیص امکانات، تدوین راهبردهای پدافند غیرعامل با سیاست‌های اقتصاد مقاومتی مربوطه انجام می‌شود. سپس با استفاده از روش TOPSIS اولویت‌بندی راهبردها صورت می‌گیرد و در نهایت راهبردهای مناسب پدافند غیرعامل در حوزه لجستیک پدافندی، مطابق با مؤلفه‌ها و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ارائه می‌گردد. بنابراین مسئله تحقیق حاضر عبارت است از: فقدان راهبردهای مدون پدافند غیرعامل در حوزه لجستیکی با رویکرد اقتصاد مقاومتی.

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

الف. پیشینه‌های تحقیق

مقصود از پیشینه تحقیق این است که پشتوانه و زمینه‌ای را برای پژوهش فراهم آورد و پلی بین پروژه تحقیقاتی و وضع فعلی باشد که بتواند شناخت بیشتری را درباره موضوع مورد تحقیق و الزامات آن در آینده، ایجاد کند (عرفانی راد، ۱۳۹۴: ۱۲). در اینجا سعی گردیده تا تعدادی منتخب که به لحاظ بررسی محیطی یا موضوعی به نحوی با این تحقیق، دارای ارتباط و همبستگی بیشتری می‌باشند، به عنوان پیشینه تحقیق ارائه گردند:

۱. (۱۹۹۲، ۶) William G. Pagonis^۱ and Michael D. Krause^۲ در مقاله‌ای تحت عنوان «لجستیک در جنگ خلیج فارس» بر این نظرند که: لجستیک نقش اساسی در ایجاد نقش فراساختاری صحنه رزم آسیای جنوب غربی، حفظ نیرو و آوردن و بازگرداندن نیروها از مبدأ تا مقصد را در موفقیت جنگ خلیج فارس بر عهده داشته است. یکی از نکات کلیدی در عملیات طوفان صحرا، هماهنگی کامل میان بخش‌های مختلف لجستیکی و فرماندهانی بوده است که به خوبی پی برده بودند که لجستیک باید با مأموریت‌ها و مفاهیم عملیاتی نیروهای اعزام شده به صحنه نبرد، کاملاً همخوانی داشته باشد. در این عملیات دو نویسنده مقاله به خوبی نشان داده‌اند که چرا باید لجستیک بخش جدایی ناپذیر و مؤلفه اصلی موفقیت عملیات باشد. شناخت صحنه رزم، شناخت صحنه عملیات و صف آرایی در مانورها از عوامل مهم لجستیکی بوده که در نیل به فریب و غافلگیری دشمن بسیار کارآمد می‌باشند و لجستیک مهم‌ترین مؤلفه قدرت عملیاتی آینده آمریکا در سرتاسر جهان خواهد بود. چارچوب موفقیت‌آمیز هنر لجستیکی جنگ خلیج فارس از نظر آنان به قرار زیر می‌باشد:

نحوه چینش صحنه رزم-اهداف واقعی جنگ بر اساس نظریه کلاوزویتس (اهداف ملی و سیاسی)- شناخت عملیات-اطلاعات و توانایی شناخت واقعیات خود و دشمن- فریب (گمراه نمودن دشمن و مقهور فریب دشمن نشدن).
-مانور: استفاده به موقع از نیروها، آتش ترکیبی، نحوه حرکت و تدبیر در به‌کارگیری نیروهای احتیاط.

-آتش متمرکز عملیاتی که در صحنه‌های هوایی و زمینی و دریایی بتواند دشمن را وادار به ترک حتمی صحنه رزم بنماید.
- نیروهای احتیاط عملیاتی برای جابه‌جایی به موقع و زدودن خستگی از سایر نیروهای مشغول در صحنه رزم و تجدید قوا.

۱. سپهد ارتش آمریکا و فرمانده لجستیک عملیات طوفان صحرا

۲. سرهنگ پژوهشگر برجسته ارتش آمریکا و معاون طراحی لجستیکی فرماندهی لجستیکی عملیات طوفان صحرا.

عملیات لجستیکی در چه زمانی و چگونه نیروها وارد صحنه رزم گردند و کجا و چه وقت قدرت رزمی را متمرکز نماییم.

۲. (۲۰۱۴، ۶۳) ME^o Calvin Seah Ser Thong^o در مقاله‌ای تحت عنوان «اگر لجستیک

فراموش شود، همه نابود خواهید شد» با بهره‌گیری از تجارب جنگ داخلی ۱۸۶۱ آمریکا و جنگ‌های ویتنام و جنگ اول جهانی و جنگ خلیج فارس، بر این نظر است که لجستیک، شاه‌رگ اساسی نیروهای نظامی در جنگ بوده و برتری سامانه لجستیکی وابسته به شبکه وسیع آماد، حمل و نقل و حفظ و داشتن تجهیزات درمانی و پزشکی مختلفی است و پشتیبانی اصولی خدمات رزمی از عوامل قاطع در پیروز شدن در جنگ‌های هوایی، دریایی و زمینی آینده می‌باشد.

۳. شهلائی، ناصر (۱۳۹۵: ۷)، *مدل مناسب آماد و پشتیبانی در فرماندهی مشترک منطقه‌ای در فضای نبرد آینده*. مقابله با تهدیدات جنگ‌های آتی، نیازمند شناخت فضای نبرد آینده و استفاده از تمام ظرفیت‌ها و مؤلفه‌های قدرت ملی می‌باشد. در چنین شرایطی، عملیات مشترک می‌تواند با بهره‌گیری از کلیه ظرفیت‌های موجود، باعث افزایش بهره‌وری و اثربخشی راهبردها و راه‌کنش‌ها شود. امروزه یکی از نقاط ضعف حتی ارتش‌های بزرگ جهان، بخش لجستیک یا آماد و پشتیبانی است؛ به عبارت دیگر، این بخش هنوز نتوانسته نسبت به سایر بخش‌ها، سرعت عمل و انعطاف‌پذیری خود را بالا برد. مسئله اصلی این پژوهش، فقدان مدل آماد و پشتیبانی در فرماندهی مشترک منطقه‌ای در سطح کشور در فضای نبرد آینده می‌باشد. این تحقیق از نوع کاربردی است که به روش توصیفی-تحلیلی با رویکرد آمیخته انجام شد. جامعه آماری تحقیق شامل افسران ارشد، صاحب‌نظران و استادان دانشگاه‌های آجا در رسته‌های مرتبط با آماد و پشتیبانی بوده و حجم نمونه ۷۸ نفر تعیین و نمونه‌گیری به صورت هدفمند به روش خوشه‌ای انجام شد و تعداد ۱۳ نفر از جامعه آماری برای مصاحبه برگزیده شدند. ضریب پایایی

۱. پژوهشگر عالی‌رتبه نظامی در دانشگاه جنگ سنگاپور که دارای تحقیقات و تألیفات بسیار معتبری در زمینه‌های مختلف علوم مهندسی و لجستیکی می‌باشد.

پرسشنامه (۰/۷۷۹) محاسبه گردید و پرسشنامه محقق ساخته پیش آزمون شد. نتایج تحقیق گویای نوع مناسب ارتباط هر یک از ابعاد آماد و پشتیبانی و فرماندهی مشترک منطقه‌ای با یکدیگر است. به عنوان نمونه، خبرگان آماد و پشتیبانی با در نظر گرفتن فضای نبرد آینده اکثراً معتقدند که «نوع فرماندهی» مناسب در هر یک از ابعاد ترابری (۰/۶۶,۷)، خدمات آماد (۰/۵۹)، نگهداری و تعمیر (۰/۶۶,۷)، خدمات ساختمانی و امور کارگری (۰/۵۳,۸) به صورت فرماندهی کامل، اما در بُعد تخلیه و بستری کارکنان (۰/۵۹)، فرماندهی عملیاتی می باشد.

۴. راعی (۱۳۹۳: ۷۸) **الگوی بازطراحی سامانه آماد و پشتیبانی در جنگ با تأکید بر تداوم آماد:** هدف تحقیق: بررسی سامانه آماد و پشتیبانی یک سازمان نظامی در جنگ و ارائه الگوی بازطراحی این سامانه با تأکید بر تداوم آماد و پشتیبانی. رویکرد غالب تحقیق، کیفی، روش تحقیق از نوع توصیفی و شیوه اجرای آن پیمایشی و از نظر هدف کاربردی است. حجم نمونه انتخاب شده بر جامعه آماری این تحقیق منطبق بوده و به روش هدفمند ۱۹ نفر انتخاب شده‌اند. در این تحقیق برای گردآوری داده‌ها از روش اسناد و مدارک کتابخانه‌ای، پرسشنامه و مصاحبه ساخته شده استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می دهند که سامانه آماد و پشتیبانی ن.م.ج.ا. هم به لحاظ ساختاری هم به لحاظ زمینه‌ای نیازمند بازنگری دوباره می باشند. نتیجه تحقیق آن است که در تداوم آماد رسانی سامانه آماد و پشتیبانی، با توجه به نوع و میزان دسترسی اقلام ده گانه آمادی، باید میزان وابستگی به مرکز کم شود تا تداوم آماد دچار نقصان نشود.

۵. خصافی، امیررضا (۱۳۹۵: ۱) **شناسایی و رتبه بندی ابعاد اقتصاد مقاومتی (تولید، توزیع و مصرف) از منظر پدافند غیرعامل.** پدافند غیرعامل به مجموعه اقداماتی اطلاق می گردد که مستلزم به کارگیری جنگ افزار و تسلیحات نبوده و با اجرای آن می توان از وارد شدن خسارت مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان خسارات و تلفات ناشی از حملات و بمباران های هوایی موشکی دشمن را به حداقل ممکن کاهش داد. جامعه آماری این تحقیق، متشکل از مدیران کل، معاونین و مشاوران مدیران کل، سرپرستان

حوزه‌ها و صاحب‌نظران که تعداد آن بالغ بر ۱۰۰ نفر است، می‌باشد. با توجه به حجم جامعه آماری و فرمول کوکران، حجم نمونه ۱۰۰ نفر برآورد شد. در این پژوهش قصد داریم اولویت اهمیت هر یک از مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی (تولید، توزیع و مصرف) را از منظر پدافند غیرعامل بررسی کنیم. سپس به بررسی و رتبه‌بندی هر یک از زیر شاخص‌های سه معیار فوق می‌پردازیم. محاسبات و عملیات ریاضی این تحقیق، با استفاده از نرم‌افزارهای EXCEL و SPSS و super decision انجام شد. نتایج رتبه‌بندی مؤلفه‌ها نشان داد که عامل تولید، مهم‌ترین مؤلفه اقتصاد مقاومتی پدافند غیرعامل است. همچنین در عامل تولید، سرمایه‌گذاری در تولید، در عامل توزیع، عدالت و در عامل مصرف، فرهنگ‌سازی از مهم‌ترین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در پدافند غیرعامل می‌باشد.

ب. مبانی نظری تحقیق

تعریف اصطلاحات متغیرها

الف. راهبرد: راهبرد اساساً یک الگو و طرح کلان برای رسیدن به یک هدف خاص، در یک محیط مشخص و با استفاده از ظرفیت‌ها، منابع و ابزارهای موجود و تحت تبعیت و روش‌های خاص می‌باشد (سلامی، ۱۳۸۵: ۱۸).

راهبرد، مسیر فعالیت سازمان برای تحقق اهداف سازمان است. بدین معنی که پس از تعیین اهداف، عموماً راه‌های متفاوتی جهت تحقق آن‌ها متصور است و هر یک از این راه‌ها می‌تواند راهبرد سازمان باشد، ولی فرمانده یا گروه کارشناسی برای تدوین راهبرد، با توجه به نقاط قوت و ضعف محیط داخلی و با لحاظ نمودن فرصت‌ها و تهدیدهای محیط خارجی، بهترین راه را انتخاب می‌کند و این راه، راهبرد سازمان خواهد بود و فعالیت آتی یگان و بخش‌های وظیفه‌ای بایستی در این راستا باشد. تحقق اهداف، به معنای دستیابی به وضعیت مطلوب است و راهبرد، روش رسیدن از وضعیت موجود، به وضعیت مطلوب می‌باشد (شهلائی و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۹).

ب. **پدافند!** اقداماتی است که طی آن با استفاده از کلیه وسایل و امکانات موجود از پیشروی و هجوم دشمن جلوگیری به عمل آمده و یا نیروهای تکاور او منهدم می‌گردد (رستمی، ۱۳۷۸: ۲۰۰).

پ. **پدافند عامل!** عبارت است از به‌کارگیری مستقیم جنگ‌افزار، به‌منظور خنثی نمودن و یا کاهش اثرات عملیات خصمانه هوایی، زمینی، دریایی، نفوذی و خرابکارانه بر روی اهداف مورد نظر (جلالی و همکاران، ۱۳۸۹: ۷).

ت. **پدافند غیرعامل!** مجمع تشخیص مصلحت نظام در راستای تدوین سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل کشور، پدافند غیرعامل را این‌گونه تعریف نموده است: مجموعه اقدام‌های غیرمسلحانه‌ای که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدها و اقدامات نظامی دشمن می‌شود (موحدی‌نیا، ۱۳۸۸: ۳).

هدف پدافند غیرعامل دفاع سرزمینی، کاهش احتمال فعالیت‌های متخاصمانه و همچنین به حداقل رساندن خسارت ناشی از این فعالیت‌هاست. پدافند‌های غیرعامل شامل نیروی حمایتی و همچنین فعالیت‌های کاهش‌دهنده خطر علیه تأسیسات نظامی و پادگانی حساس هستند. با این هدف که کارایی نشانه‌روی دشمن کاهش یابد. این پدافندها معمولاً در نیروهای دفاعی توسعه یافته و به اجرا درمی‌آیند. تمهیدات پدافند غیرعامل شامل فعالیت‌های حمایتی گزینش‌شده، فریب، جابه‌جایی، پراکندگی، تفرق، سیستم‌های مقاوم‌ساز و آرایش حمایتی، اعلام خطر و نظارت استراتژیک و تاکتیکی و امنیت عملیات‌ها می‌شود (Homeland Deffense, ۲۰۰۷, ۳-۲۷).

با توجه به تعریف پدافند غیرعامل و با نتیجه‌گیری انجام‌شده در جلسات خبرگی حوزه لجستیک با رویکرد اقتصاد مقاومتی، ارائه هرگونه راهبرد در حوزه پدافند غیرعامل در هر سازمانی بایستی در چارچوب پنج مؤلفه زیر باشد که در این تحقیق تحت عنوان مؤلفه‌های اهداف پدافند غیرعامل نامیده می‌شوند:

۱. Defense
۲. Active Defense
۳. Passive Defense.

۱. افزایش بازدارندگی.
  ۲. کاهش آسیب پذیری.
  ۳. تداوم فعالیت های ضروری.
  ۴. ارتقاء پایداری ملی.
  ۵. تسهیل مدیریت بحران.
- لازم به ذکر است در تحقیق حاضر با توجه به ادبیات تحقیق و منابع رسمی موجود در سازمان پدافند غیرعامل؛ به فراخور نیازهای تحقیق، پدافند غیرعامل در ۱۶ اصل به ترتیب زیر تحت عنوان اصول پدافند غیرعامل ارائه می گردد (اسکندری، ۱۳۸۹: ۴۱-۳۶):
۱. انتخاب عرصه های ایمن در جغرافیای کشور
  ۲. تعیین مقیاس بهینه استقرار جمعیت و فعالیت در فضا
  ۳. پراکندگی در توزیع عملکردها متناسب با تهدیدات و جغرافیا
  ۴. انتخاب مقیاس بهینه از پراکندگی و توجیه اقتصادی پروژه
  ۵. کوچک سازی و ارزان سازی و ابتکار در پدافند غیرعامل
  ۶. موازی سازی سامانه های پشتیبانی وابسته
  ۷. مقاوم سازی، استحکامات و ایمن سازی سازه های حیاتی
  ۸. مکان یابی استقرار عملکردها
  ۹. مدیریت بحران دفاعی در صحنه ها
  ۱۰. استتار و نامرئی سازی
  ۱۱. کور کردن سیستم اطلاعاتی دشمن
  ۱۲. اختفاء با استفاده از عوارض طبیعی
  ۱۳. پوشش در همه زمینه ها
  ۱۴. فریب، ابتکار عمل و تنوع در کلیه اقدامات
  ۱۵. حفاظت اطلاعات سیستم های حیاتی و مهم
  ۱۶. تولید فضاها و عملکردهای دومنظوره

توضیح اینکه مجموع مؤلفه‌های پدافند غیرعامل و اصول پدافند غیرعامل در این تحقیق را تحت عنوان ملاحظات پدافند غیرعامل نامیده‌ایم.

ث. تهدید! صرف نظر از معانی لغوی و لفظی، تهدید در ادبیات امنیتی و نظامی، تعاریف و توصیف‌های گوناگونی به خود گرفته است. در یک نگاه کلی به تعریف و تحلیل‌هایی که از تهدید صورت گرفته، می‌توان دو رویکرد متفاوت در این زمینه را مشاهده نمود. در یک رویکرد تأکید بیشتری بر عامل و شرایط عینی واقعی وجود دارد. رویکرد اول طیف واقع‌گرایان^۲ اثبات‌گرا^۳ را در برمی‌گیرد و نظریات انتقادی^۴ و فرااثبات‌گرایانه^۵، رویکرد دوم را طرح می‌کنند (تریف و دیگران، ۱۳۸۳: ۱۹۶-۱۹۸). در نگاه اول، تهدید، عاملی عینی و خارجی است که منافع، ارزش‌ها و اهداف مورد نظر را به مخاطره می‌اندازد، درحالی‌که در نگاه دوم درواقع تهدید، همان درک بازیگران از شرایط خاص موجود می‌باشد. این درک لزوماً با واقعیت تطبیق نمی‌کند.

ج. راهبردهای تهدید (نظریه واردن): فرماندهان عملیاتی آمریکا و متحدین، با تجربه جنگ ۴۳ روزه خلیج فارس ۱۹۹۱ و مناقشه کوزوو ۱۹۹۱ و جنگ ۲۰۰۳ آمریکا و انگلیس علیه عراق، از تئوری راهبردی موسوم به «تئوری پنج حلقه راهبردی واردن»، استفاده می‌کنند (مطالعه گروهی دانشجویان دوره چهاردهم، ۱۳۸۷: ۴۶). پنج حلقه استراتژیک واردن^۷ مراکز ثقل مرکزی هستند که در مجموع محور و منشأ تمامی تحرکات، فعالیت‌ها و قدرت کشور مورد تهاجم می‌باشند، طرفداران این استراتژی که مشهورترین آن‌ها سرهنگ جان واردن می‌باشد، معتقدند که مهم‌ترین وظیفه در طرح‌ریزی یک عملیات تهاجمی، شناسایی مرکز ثقل کشوری مورد تهاجم می‌باشد و چنانچه این مرکز با دقت

۱. Threat

۲. Realists

۳. Positivist

۴. Critical

۵. Post Positivism

۶. John Warden- (سرهنگ بازنشسته ارتش آمریکا)

۷. پنج حلقه استراتژیک واردن عبارت‌اند از: رهبری ملی، محصولات کلیدی، زیرساخت‌های حمل‌ونقل، جمعیت

مردمی و اراده ملی، نیروهای عملیاتی.

لازم شناسنامه و مورد هدف قرار گیرد، کشور مورد تهاجم در اولین روزهای جنگ طعم شکست را چشیده و به سرعت در کوتاه ترین مدت به درخواست های مهاجم تن در داده و تسلیم خواهد شد ((Anjamrooz, S B. Ghorishvandi, (۲۰۱۵)).

اصول حاکم بر سامانه لجستیک: اصول حاکم بر سامانه لجستیک در هشت اصل به شرح زیر بیان شده است (باقری، ۱۳۸۷: ۱۵۰ و ۱۵۱).

اصل اول - پشتیبانی یکی از وظایف و مسئولیت های فرماندهی است.

اصل دوم - راهکنش و لجستیک، تفکیک ناپذیرند.

اصل سوم - صرفه جویی در منابع.

اصل چهارم - رسانیدن آماد از مناطق عقب به جلو.

اصل پنجم - کفایت لجستیک.

اصل ششم - معاف نمودن یگانه ای رزمی و پشتیبانی رزمی از انجام کارهای لجستیک.

اصل هفتم - سادگی و مداومت طرح های لجستیک.

اصل هشتم - رعایت انعطاف در طرح های لجستیک.

ج. پشتیبانی خدمات رزمی: تعریف نظری: گونه ای از پشتیبانی ها و کمک هایی که برای یگان های عملیاتی خدمات اداری و تبلیغات، امور غیرنظامیان، امور مالی، خدمات قضایی، نگهداری، خدمات بهداری، دژبان، جایگزینی، ترابری و سایر خدمات لجستیکی دیگر فراهم می گردد (عنبرستانی، ۱۳۷۸: ۸۶).

تعریف عملیاتی پشتیبانی خدمات رزمی: سامانه پشتیبانی خدمات رزمی شامل

بخش های زیر می باشد: (۱) بخش های پرسنلی، (۲) عملیات ارتش و مردم، (۳) لجستیک.

بخش لجستیک شامل فعالیت های آماد، ترابری، نگهداری و تعمیر، بهداری، خدمات،

امور کارگری و متفرقه می باشد. در این تحقیق با توجه به گستردگی فعالیت ها، فقط

بخش لجستیک، مورد تحقیق و پژوهش قرار گرفته است (عنبرستانی، ۱۳۷۸).

۱. Combat Services Support(CSS).

ح. **تعریف اقتصاد مقاومتی:** اقتصاد مقاومتی، یک اقتصاد پویا، پیش‌دستانه، مبتنی بر ظرفیت‌های درونی و فرصت‌های بیرونی، مردم‌محور و دانش‌بنیان است که قدرت انعطاف‌پذیری و پایداری داشته و نوآوری و پویایی نیز از ویژگی‌های آن می‌باشد (گروه مطالعاتی دانشجویان دوره چهارم آینده‌پژوهی دعا، ۱۳۹۳: ۷۱).

و. **ویژگی‌ها و مؤلفه‌های ده‌گانه اقتصاد مقاومتی:** مؤلفه‌های ده‌گانه اقتصاد مقاومتی توسط مقام معظم رهبری ابلاغ شده است (ghasemi & anjamrooz, ۲۰۱۶). برای اولین مؤلفه می‌توان ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخصه‌های کلان اقتصادی از جمله رشد اقتصادی، تولید ملی، اشتغال، تورم، رفاه عمومی و عدالت اجتماعی که منجر به رونق اقتصادی می‌شود را بیان کرد که در بین این شاخص‌ها، شاخص عدالت اجتماعی که شامل مؤلفه‌های گسترش تأمین اجتماعی، مقابله با رانت، محرومیت‌زدایی ... است، مهم‌ترین شاخص است؛ چراکه نظام اسلامی، رونق اقتصادی بدون عدالت اجتماعی را قبول ندارد و باید با پیشرفت جامعه، وضع طبقات محروم جامعه بهبود یابد. دومین مؤلفه، توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا از جمله تحریم‌ها است. برای مثال برای پر کردن خلأ مبادلات خارجی می‌توان با تقویت نقش بانک‌های دولتی و عمومی که در لیست تحریم‌ها نیستند و نیز با تقویت جایگاه بانک‌های خصوصی، تحریم‌ها را فرصتی برای رشد و توسعه در عرصه بین‌المللی تلقی نمود. در این‌گونه شرایط برای مقابله با روند نزولی بورس، نهادها، بنیان‌ها و مؤسسات عمومی غیردولتی تشویق به خرید سهام شوند. از طلا برای خرید و فروش تجاری استفاده شود و در دیپلماسی اقتصادی فعال از شرکت‌های خصوصی داخلی و خارجی استفاده حداکثری شود. سومین مؤلفه آن استفاده بهینه از ظرفیت‌های داخلی شامل ظرفیت‌های گسترده علمی، انسانی، طبیعی، مالی، جغرافیایی و اقلیمی است که به این معنا نیست که از امکانات کشورهای دیگر استفاده نشود و تنها از ظرفیت‌های داخلی استفاده شود بلکه با اتکا به ظرفیت‌های داخلی می‌توان با استفاده از امکانات کشورهای دیگر، ظرفیت‌های داخلی را ارتقاء داد. برای مثال نیروهای متخصص ایرانی که مقیم کشورهای دیگر هستند و نیاز آنان در جامعه احساس می‌شود در داخل کشور به کار گرفته شوند. نکته قابل ذکر این است که

پیشرفته بودن، به تنهایی نمی تواند نشان دهنده میزان استحکام یک اقتصاد در برابر فشارها باشد. اقتصادهای پیشرفته یا رو به پیشرفت زیادی در دنیا وجود دارند که به دلیل عمق وابستگی به نظام اقتصادی حاکم بر دنیا، به هیچ وجه قادر نیستند در مناسبات جهانی، مواضع سیاسی مستقل و بومی از خود ارائه کنند؛ بنابراین «استقلال» ویژگی بسیار مهمی است که در کنار توسعه یافتگی، می تواند قدرت مقاومت یک اقتصاد و یک ملت را افزایش دهد. اگر استقلال با قطع یا کاهش ارتباط اقتصادی با سایر کشورها اشتباه گرفته شود، می تواند اثرات زیان باری را برای اقتصاد یک ملت و در نتیجه، اهداف سیاسی آن در پی داشته باشد. چهارمین مؤلفه آن رویکرد جهادی است چراکه عملی کردن اصول اقتصاد مقاومتی با حرکتی آهسته امکان پذیر نیست و به یک اراده راسخ، همت، برنامه ریزی، حرکت علمی و مدیریت جهادی نیازمند است.

پنجمین مؤلفه آن مردمی بودن اقتصاد است، برای بالا بردن مشارکت مردمی باید زیرساخت هایی فراهم شود تا مردم برای فعالیت اقتصادی انگیزه لازم را داشته باشند که همه مردم خودشان را مولد در اقتصاد و شریک در پیشرفت کشور بدانند؛ چراکه با استفاده از نیروهای مردمی اعم از فعالان اقتصادی، کارآفرینان، مبتکران و صاحبان سرمایه می توان اقتصاد را به صورت بهینه پیش برد و در این زمینه دولت نقش عمده ای را در راستای ایجاد زیرساخت برای فعالیت گروه های مذکور بر عهده دارد.

مؤلفه ششم تأمین امنیت غذا و دارو و خودکفایی و اعمال سیاست هایی برای خودکفایی در این زمینه است. چراکه وجود امنیت برای نیازهای اساسی افراد، بسیاری از دل مشغولی های کارگزاران اقتصادی را کاهش می دهد و می توانند با تمام توان خود از پتانسیل های خود برای ارتقاء وضعیت اقتصادی استفاده کنند.

هفتمین مؤلفه، کاهش وابستگی به درآمد نفتی است که اصلی ترین مؤلفه در این زمینه است؛ چراکه وابستگی اقتصاد به درآمدهای نفتی، نرخ ارز را تحت تأثیر قرار می دهد و افزایش نرخ واقعی ارز به عنوان یکی از نشانه های بیماری هلندی است و رقابت پذیری تولیدات داخلی قابل صادرات را کاهش می دهد. در واقعه بروز بیماری هلندی، تغییر قیمت عوامل تولید، تغییر ترکیب عوامل تولید که بین بخش های اقتصادی تقسیم شده

است، افزایش واردات و کاهش بهره‌وری به علت دلگرم بودن به منابع نفتی را در پی خواهد داشت و برای خروج از اقتصاد نفتی و پیشگیری از بیماری هلندی می‌توان درآمدهای نفتی را از بودجه جدا کرد و تنها آن را صرف سرمایه‌گذاری در جهت افزایش رفاه اجتماعی کرد. از واردات بی‌رویه و غیرقانونی جلوگیری به عمل آورد و انگیزه‌هایی برای حمایت از بخش تولید داخلی ایجاد کرد و به جای آنکه دولت مخارجش را از کانال نفت تأمین کند آن را به صورت مدیریت شده از طریق اصلاح نظام مالیاتی تأمین کند، به صورتی که دلارهای نفتی را بین همه افراد تقسیم کند و از آن‌ها مالیات بگیرد.

هشتمین مؤلفه اصلاح الگوی مصرف از قبیل اصلاح الگوی مصرف انرژی، اصلاح الگوی مصرف منابع در تولید و غیره است که منظور سخت‌گیری و زندگی ریاضتی نیست بلکه هدف مصرف بر اساس الگویی عاقلانه، مدبرانه و صحیح است.

نهمین مؤلفه، فسادستیزی است که لازمه فعالیت‌های سالم اقتصادی، وجود امنیت اقتصادی است که این مهم از طریق برخورد جدی با مفسدان اقتصادی امکان‌پذیر است؛ چراکه فساد اقتصادی منجر به دزدیده شدن سرمایه عمومی توسط افراد فاسد، انحراف سرمایه‌گذاری‌های عمومی به سمت پروژه‌هایی که امکان فساد در آن‌ها نیز بیشتر است و یا بدون اینکه بررسی شود که آیا اجرای این پروژه ضرورتی دارد یا نه، می‌شود و تمام این موارد کاهش رفاه اجتماعی را در پی خواهند داشت و به ضرر تمامی طبقات جامعه است.

آخرین مؤلفه مرتبط را دانش محوری بودن اقتصاد، می‌توان عنوان کرد که اقتصاد دانش‌بنیان از مهم‌ترین زیرساخت‌های اقتصادی هر کشوری است و اگر این موضوع مهم مورد توجه جدی قرار بگیرد قطعاً چرخه علم تا ثروت کامل می‌گردد. اقتصاد دانش‌بنیان، نظام اقتصادی است که در آن تولید و کاربرد دانش، علت اصلی ایجاد ثروت است و کارایی چنین نظامی نیازمند به تعریف سازوکارها و شناخت عوامل مؤثر بر تولید و استفاده از دانش است که ارتباط بین این عوامل با یکدیگر زمینه را برای عملکرد سایر بخش‌های اقتصاد فراهم خواهد کرد. دانش به عنوان یکی از نیروهای مؤثر در تحولات اقتصادی و اجتماعی است و یک کالای عمومی محسوب می‌شود که برخلاف سایر

کالاهای فیزیکی با استفاده از آن از کمیتش، کم نمی‌شود و می‌توان بارها از آن استفاده نمود. اقتصاد دانش‌بنیان بر نقش دانش و فناوری در جریان توسعه اقتصادی تأکید دارد، بنابراین اقتصاد دانش‌بنیان اقتصادی است که مبنای آن تولید، توزیع و مصرف دانش و اطلاعات است. بسیاری از اقتصاددانان معتقدند نقش دانش و فناوری از حجم سرمایه و اندازه بازار در توسعه اقتصادی مؤثرتر است. کاربردی کردن دانش و استفاده مؤثر از آن در گسترش ظرفیت‌ها و ارتقاء درجه بهره‌برداری از منابع که تحقق یک اقتصاد دانش‌بنیان را ممکن می‌سازد. ادامه جمله؟ اقتصاد دانش‌بنیان با توجه به ویژگی دانش، باعث فراوانی و رونق اقتصادی می‌شود؛ زیرا برخلاف بسیاری از منابع که هنگام مصرف مستهلک و پایان پذیرند، اطلاعات و دانش با مصرف بیشتر رشد می‌کند. در واقع در اقتصاد دانش‌بنیان، دانش به کالا تبدیل می‌شود و به فروش می‌رسد.

روش‌شناسی تحقیق

نوع تحقیق

با توجه به اینکه برنامه‌ریزی در جهت ارتقاء پدافند غیرعامل فعالیت‌های لجستیکی در برابر تهدیدات از نتایج این تحقیق می‌باشد، بنابراین نوع تحقیق حاضر توسعه‌ای - کاربردی می‌باشد.

روش و قلمرو تحقیق

در این پژوهش یک موضوع خاص که نتایج آن قابل تعمیم و توسعه به سایر موارد نمی‌باشد مورد بررسی قرار می‌گیرد، لذا روش این تحقیق از نوع زمینه‌یابی^۱ می‌باشد. قلمرو موضوعی این تحقیق پدافند غیرعامل در حوزه فعالیت‌های لجستیکی در برابر تهدیدات است. همچنین کشور جمهوری اسلامی ایران و صحنه‌های جنگ نیروهای

مسلح جمهوری اسلامی ایران قلمرو مکانی این پژوهش و قلمرو زمانی تحقیق یک دوره میان مدت (سه تا پنج ساله) می باشد.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات

در این پژوهش برای جمع آوری اطلاعات با توجه به ویژگی های موضوع از تکنیک رجوع به اسناد، مدارک، مطالعات کتابخانه ای و همچنین از روش میدانی نیز با استفاده از توزیع پرسشنامه ی محقق ساخته استفاده شده است.

روش تحلیل داده ها

تجزیه و تحلیل داده های این مطالعه در دو بخش جداگانه انجام شده است. برای شناخت عوامل محیطی با استفاده از بررسی داده های جمع آوری شده از طریق پرسش نامه از روش های آماری مرسوم؛ مانند آزمون تی استیودنت استفاده می شود. همچنین در این بخش برای تحلیل آماری از نرم افزار SPSS استفاده شده است. بعد از مشخص شدن عوامل محیطی و درصد تخصیص امکانات در بخش دوم از فرآیند تدوین راهبرد دانشگاه دفاع ملی برای ارائه راهبردهای اجرایی استفاده می شود.

جامعه آماری

با توجه به ماهیت پژوهش، جامعه آماری شامل کلیه صاحب نظران سطوح مدیریت سازمانی و راهبردی سپاه، آجا، ناجا، ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت دفاع با ویژگی های مورد نظر^۱ می باشد که با بهره مندی از خرد جمعی در مجموع حدود ۲۰۰ نفر تخمین زده می شوند. کمیت جامعه آماری به ترتیبی که در جدول ۱ ارائه گردیده است قابل مشاهده است.

۱. ویژگی های مورد نظر: حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد، جایگاه سازمانی ۱۷ و بالاتر در سازمان مربوطه، برخورداری از آشنایی حداقل به مدت پنج سال با مبحث پدافند غیرعامل، داشتن حداقل دو سال آشنایی با حوزه فعالیت های لجستیکی، دارای حداقل دو سال تجربه حضور در عرصه دفاع مقدس.

جدول ۱- کمیت جامعه آماری

گروه‌ها	ستاد کل نیروهای مسلح	ناجا	سازمان پدافند غیرعامل	دانشگاه علوم و فنون فراهی	دانشگاه عالی دفاع ملی	آجا	دانشگاه صنعتی مالک اشتر	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	خاتم الانبیاء (ص)	قراگاه
تعداد نفرات	۲۰	۲۵	۱۵	۱۵	۲۰	۱۵	۱۰	۵۰	۳۰	
مجموع						۲۰۰				

نمونه آماری: در این مطالعه از فرمول کوکران^۱ برای دستیابی به حجم نمونه استفاده می‌شود. بر اساس فرمول کوکران، به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، حجم نمونه تحقیق حاضر با ۵٪ خطا، ۹۵٪ اطمینان و ۰/۰۸ درصد خطای قابل تحمل در اندازه‌گیری، ۸۶ نفر می‌باشد که به منظور دقت بالاتر و حصول اطمینان بیشتر، حجم نمونه تحقیق ۹۰ نفر در نظر گرفته می‌شود که کمیت نمونه آماری آن بر اساس جدول ۲ می‌باشد.

جدول ۲- کمیت نمونه آماری

گروه‌ها	ستاد کل نیروهای مسلح	ناجا	سازمان پدافند غیرعامل	فنون فراهی	دانشگاه علوم و فنون فراهی	دانشگاه عالی دفاع ملی	آجا	مالک اشتر	دانشگاه صنعتی مالک اشتر	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	خاتم الانبیاء (ص)	قراگاه
تعداد نفرات	۹	۱۲	۶	۶	۶	۸	۶	۵	۲۳	۱۵		
مجموع						۹۰						

در مرحله بعدی جهت تدوین راهبرد، نمونه آماری دومی انتخاب می‌شود، بدین ترتیب که از خبرگان نمونه اولیه با ویژگی‌های خیرگی (داشتن دانش کافی در زمینه

۱. Cochran

تدوین راهبرد و آشنایی با راهبردها و رهنامه‌های دفاع همه‌جانبه) به تعداد ۳۰ نفر به صورت هدفمند انتخاب می‌گردند.

فرآیند اجرای تحقیق

این پژوهش از نوع توسعه‌ای - کاربردی می‌باشد و محقق برای انجام آن بایستی اطلاعات مورد نیاز را به صورت میدانی جمع‌آوری کند. برای این منظور پس از مطالعه کافی و لازم در خصوص ادبیات پژوهش و متناسب با روش تحقیق حاضر، مبادرت به ساخت ابزار برای گردآوری اطلاعات در حوزه پدافند غیرعامل گردید.

پس از ساخت ابزار؛ یعنی پرسشنامه که مؤلفه‌های آن از پیش مفهوم‌سازی شده‌اند، به طور آزمایشی از ۱۰ نفر نظرخواهی می‌گردد و روایی آن حاصل می‌شود و برای سنجش پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده می‌شود.

در مرحله بعدی پرسشنامه به تعداد ۹۰ عدد تکثیر و در بین عناصر نمونه آماری اول توزیع می‌شود.

پرسشنامه به صورت انفرادی و بدون نام اجرا می‌شود. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها از ۹۰ نفر آزمودنی، داده‌های حاصله به صورت ماتریس بر روی کاغذ ثبت شده و سپس وارد نرم‌افزار تحلیل آماری می‌شوند و با استفاده از آماره‌های توصیفی و استنباطی مورد تحلیل قرار می‌گیرند.

برای تدوین راهبرد، هر یک از مؤلفه‌ها به نمونه آماری دوم (۳۰ نفر) ارائه می‌شود و نظرات آن‌ها بر اساس مدل ماتریس قوت، ضعف، فرصت و تهدید برای تدوین راهبرد، مورد بررسی قرار گرفته و راهبردهای مناسب پدافند غیرعامل تدوین می‌شود. در نهایت پرونده‌های مورد نظر در ادامه و در مبحث تحلیل داده‌ها مورد بررسی و در نهایت مورد نتیجه‌گیری قرار می‌گیرند.

فرآیند تدوین راهبرد

برای تدوین راهبردهای پدافند غیرعامل با رویکردهای اقتصاد مقاومتی در حوزه لجستیک با الگو گرفتن از فرآیند تدوین راهبرد دانشگاه عالی دفاع ملی که یک روش

دقیق و کارآمد جهت تدوین راهبرد می باشد، استفاده شده است: که این فرآیند به شرح زیر می باشد:

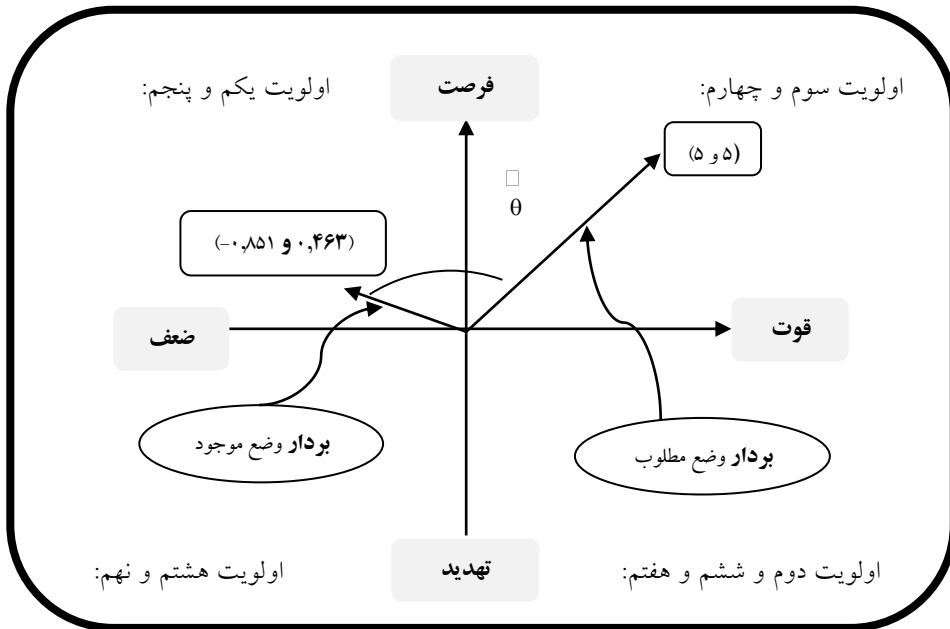
۱. احصاء عوامل مؤثر بر سامانه لجستیکی.
۲. غربالگری عوامل تأثیرگذار با دو رویکرد فضای جنگ و اصول پدافند غیرعامل.
۳. تفکیک محیطی عوامل (تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید).
۴. تشکیل ماتریس مقایسه زوجی.
۵. تشکیل ماتریس مختصات دکارتی.
۶. ارائه راهبردهای خرد (ترکیب عوامل در هر منطقه WT، WO، ST، SO، در تدوین راهبردها).
۷. ارائه راهبردهای ترکیبی.
۸. تعیین مطلوبیت راهبردها.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش با استفاده از ابزارهای پژوهش عملیاتی و ریاضی با روشی نوین، ضمن تدوین و اولویت بندی راهبردها، مطلوبیت آن‌ها نیز تعیین می گردد. ابتدا با استفاده از ماتریس‌های مقایسه زوجی، وزن عوامل محیط داخلی و عوامل محیط خارجی به دست آمده، سپس با استفاده از ضریب اهمیت هر عامل و وزن آن، ماتریس‌های ارزیابی عوامل داخلی و خارجی تهیه شده و با استفاده از جمع جبری نتایج نهایی این ماتریس‌ها، موقعیت وضع موجود روی محورهای محیط داخلی و خارجی (صفحه مختصات دکارتی) تعیین گردید. پس از آن، زاویه اختلاف بُردار وضع موجود با بُردار وضع مطلوب (θ) مشخص شده و با توجه به این زاویه، درصد تخصیص امکانات برای رفع تهدیدها، به کارگیری فرصت‌ها، رفع ضعف‌ها و ارتقاء قوت‌های موجود تعیین شد. در ادامه بر اساس زاویه (θ) و با توجه به جدول SWOT و با نگاه به هدف و ادبیات تحقیق و درصد تخصیص امکانات پس از تلاقی عوامل، راهبردهای اولیه تدوین شده و پس از آن برای تدوین راهبردهای ترکیبی در قالب ماتریس‌های بهبودیافته SWOT، با تلاقی و

ترکیب راهبردهای خرد به تدوین راهبردهای ترکیبی پرداخته شد. در نهایت برای تعیین مطلوبیت راهبردهای ترکیبی و اولویت بندی آن‌ها، با استفاده از ماتریس مبتنی بر روش TOPSIS و با توجه به درصد تخصیص امکانات نسبت به تعیین مطلوبیت راهبردها اقدام شده است، سپس در قالب جدولی مجزا، تلفیق راهبردهای ترکیبی اولویت بندی شده با مؤلفه‌ها و اصول پدافند غیرعامل، مطابق با مؤلفه‌ها یا سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ارائه می‌گردد.

روش‌های اولویت بندی: در روش اولویت بندی از روش تحلیل عملکرد (IPA^۱) استفاده گردیده که در آن از خبرگان مورد نظر، خواسته شده بود میزان اهمیت و میزان عملکرد پدافند غیرعامل با رویکرد اقتصاد مقاومتی در حوزه آماد تخصصی را در وضعیت فعلی و وضعیت مطلوب آینده ن.م.ج.ا. بیان نمایند که نتایج آن به طور خلاصه در نمودار ۱ آورده شده است.

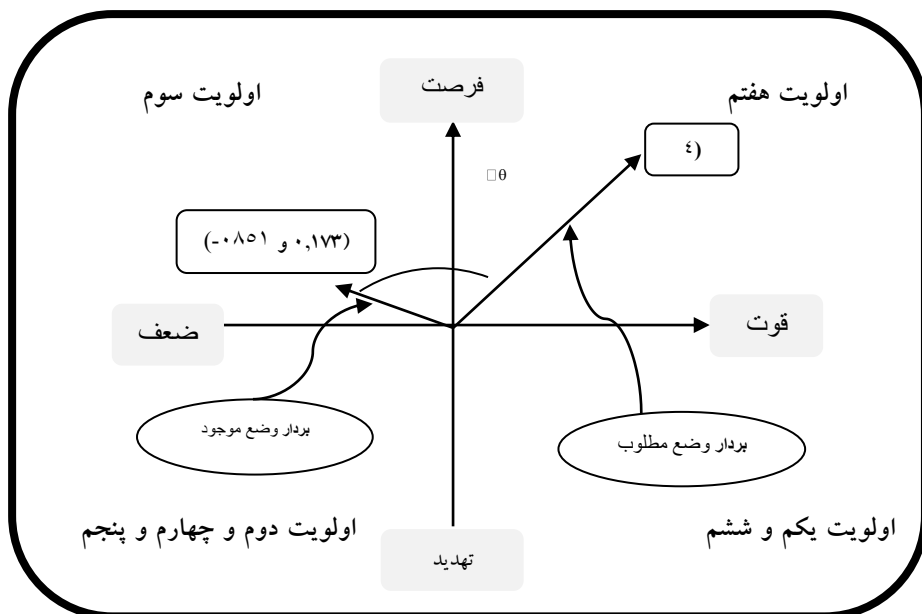
نمودار ۱- وضعیت عملکرد و اهمیت پدافند غیرعامل با رویکرد اقتصاد مقاومتی در حوزه آماد

تخصصی

در نتیجه راهبردهای تدوین شده در حوزه آماد تخصصی راهبردی به شرح زیر می باشد: نمونه هایی از حوزه آماد؛ مانند استانداردهای، تأمین، توزیع، تغذیه، انبارها و ذخیره سازی و مهمات بوده و باید راهبردهایی مناسبی را مطابق با سیاست های اقتصاد مقاومتی انجام داد. مثلاً انبارهایی را ایجاد کنیم که مقاومت در برابر فسادپذیری اقلام را ایجاد نماید و این کار مصداقی از مقاوم کردن تجهیزات مطابق با مؤلفه دوم اقتصاد مقاومتی می باشد. همچنین در این زمینه مطابق با مؤلفه یا سیاست چهارم اقتصاد مقاومتی باید به صورت جهادی در آینده ای نزدیک تدابیر راهبردی را به کار گرفت تا تجهیزات مختلف در مقابل عوامل تهدیدزا مثل بیوتروریسم، اختلالات جوی، موجی الکترونیکی و... مقاوم سازی شوند. در زمینه تهیه یا تأمین اقلام و تجهیزات مطابق با اصل ششم و هفتم اقتصاد مقاومتی که اصل خوداتکایی و کاهش وابستگی است می توان در جهت اقدامات مؤثری مثل تولید قطعات یا مواد خوراکی یا سفارشی سازی تجهیزات به شرکت های داخلی اقدام نمود.

تدوین راهبردهای ترکیبی

پس از مشخص شدن راهبردهای خرد (راهبردهای اولیه)، ماتریس SWOT بهبودیافته تشکیل می گردد. با توجه به تلفیق نتایج حاصله با رویکرد پدافند غیرعامل و اقتصاد مقاومتی به تدوین راهبردهای ترکیبی می پردازیم. همچنین با تشکیل جلسات خبرگی در حضور صاحب نظران و خبرگان در زمینه سامانه های لجستیک، این نتایج به بحث گذاشته شده و غربالگری های لازم انجام گردید که راهبردهای به دست آمده در نمودار ۲ ارائه می گردد.

نمودار ۲- وضعیت عملکرد و اهمیت پدافند غیرعامل با رویکرد اقتصاد مقاومتی در حوزه ترابری

راهبردهای تدوین شده در حوزه ترابری: برای این راهبرد آمادی می توان از مؤلفه های هشتم برای کاهش مصرف انرژی و سوخت، اصلاح الگوی مصرف در زمینه ماشین آلات مختلف و مؤلفه سوم برای استفاده مفید و مؤثرتر از سرمایه های انسانی^۱ قسمت ترابری در امور غیر مأموریتی افراد ترابری، (مثلاً زمانی که راننده از سرویس برگشته و در حالت آماده به فرمان مأموریت لحظه ای^۲، در اتاق استراحتش نشسته است، در سایر امور غیر مأموریتی از وجود آنان استفاده نمود). همچنین با ترکیب مؤلفه چهارم سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی می توان رویکردی جهادی، عملی کردن اصول اقتصادی با حرکتی جهادگونه و برنامه ریزی صحیح همه جانبه، اولویت های زیر را مدنظر قرار داد:

- اولویت یکم، با توجه به مؤلفه‌های کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، تسهیل مدیریت بحران و اصل کوچک‌سازی پدافند غیرعامل: مستقل و خودکافی شدن سامانه‌های لجستیکی به منظور تسهیل در دریافت و توزیع اقلام آمادی برای تسریع در امور آمادرسانی یگان‌های چابک عملیاتی در جنگ.

- اولویت دوم، با توجه به مؤلفه‌های افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، تسهیل مدیریت بحران و اصل مکان‌یابی پدافند غیرعامل: زیرا اصول پدافند غیرعامل، معمولاً به خوبی رعایت نمی‌شده است. مکان‌یابی و ایجاد آمادگاه در محورهای مهم عملیاتی به منظور کاهش زمان و هزینه در انجام عملیات در جهت پشتیبانی سریع اقلام آمادی در این مناطق با توجه به محورهای جدید تهدید و ملحوظ نمودن اصول آمایش نظامی و پدافند غیرعامل.

- اولویت سوم، با توجه به مؤلفه‌های کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری و اصل مقاوم‌سازی پدافند غیرعامل: ایجاد سازه‌های امن در آمادگاه‌ها به منظور برقراری ایمنی اقلام آمادی با رعایت ملاحظات پدافند غیرعامل جهت کاهش آسیب‌پذیری‌ها و استمرار آمادرسانی در جنگ.

- اولویت چهارم، با توجه به مؤلفه‌های کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری و اصل پراکندگی و تفرقه پدافند غیرعامل: ایجاد نقاط آماد و پشتیبانی غیرمتمرکز، کوچک و انعطاف‌پذیر جهت ذخیره‌سازی کلیه اقلام آمادی به ویژه اقلام طبقه یک، سه، پنج و هشت در نزدیکی مناطق عملیاتی حساس با توجه به اصل پراکندگی و تفرقه، به منظور دسترسی سریع یگان‌های عملیاتی در مواقع بحران و جنگ.

- اولویت پنجم، با توجه به مؤلفه‌های افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری و اصل فریب پدافند غیرعامل: ساخت آمادگاه‌های فریب‌نده در اقصی نقاط کشور به منظور فریب دشمن، تحمیل هزینه و اتلاف زمان در شناسایی و انهدام آمادگاه‌های واقعی با مدنظر قرار دادن ملاحظات پدافند غیرعامل.

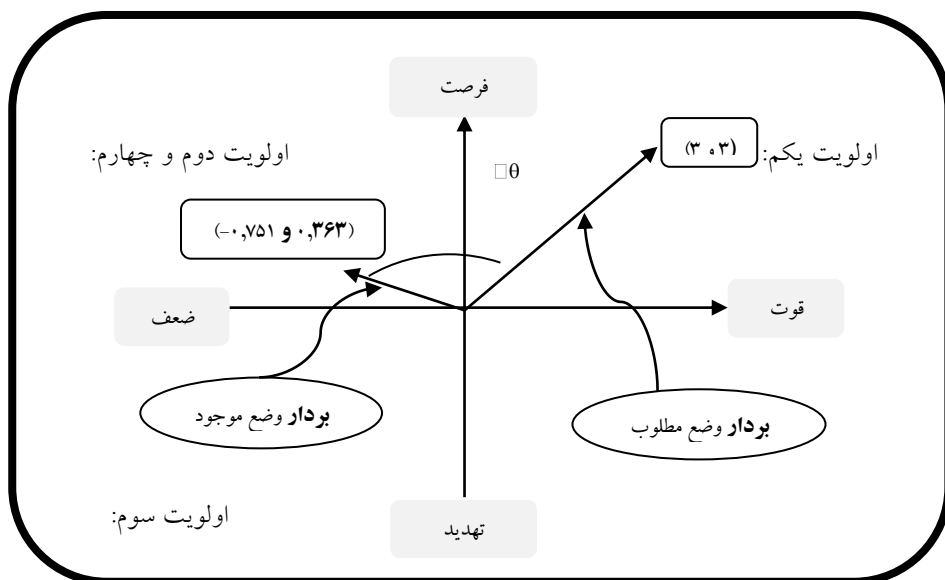

- اولویت ششم، با توجه به مؤلفه‌های کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، تسهیل مدیریت بحران، ارتقاء پایداری ملی و اصل موازی‌سازی پدافند غیرعامل: طرح‌ریزی و به‌کارگیری سامانه‌های غیرنظامی آمادی بومی، مشابه سامانه آمادی نظامی برای استفاده در مواقع نیاز و بحران جهت کمک به سامانه لجستیکی از طریق شناسایی و آموزش نیروی انسانی متخصص غیرنظامی و عقد قرارداد با شرکت‌های مرتبط غیرنظامی بومی.

- اولویت هفتم، با توجه به مؤلفه‌های کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری و اصل حفاظت پدافند غیرعامل: ایجاد سامانه رایانه‌ای در خصوص نیازسنجی، آمادایی و آمادرسانی به‌منظور تسهیل در عملیات آمادی و نیز ایمن‌سازی آن سامانه در برابر حملات سایبری، به‌منظور حفاظت از اطلاعات موجود با استفاده از فنون نوین.

- اولویت هشتم، با توجه به مؤلفه‌های کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، افزایش بازدارندگی و اصل موانع پدافند غیرعامل: استفاده از موانع طبیعی و مصنوعی موجود و ایجاد موانع مصنوعی جدید در اطراف آمادگاه‌ها به‌منظور متوقف کردن، کند یا کانالیزه کردن حملات هوایی، زمینی و موشکی دشمن از طریق روش‌هایی؛ مانند کابل‌کشی در چندین نقطه داخل دره‌ها، نصب دکل در فواصل مناسب از تأسیسات و کابل‌کشی بین آن‌ها، هوا کردن بالن، کشیدن سیم‌خاردار، مین‌گذاری و تله‌گذاری و ایجاد کانال‌های عریض به‌منظور برقراری تأمین فیزیکی آمادگاه‌های مختلف در جنگ.

راهبردهای تدوین‌شده در حوزه (نگهداری و تعمیرات) نت: با ترکیب مؤلفه سوم شامل استفاده بهینه از ظرفیت‌های علمی و اقلیمی و سرمایه انسانی و مؤلفه چهارم؛ شامل نوسازی تجهیزات، جهادی رفتار کردن، مقاوم کردن قطعات و تجهیزات مختلف در برابر خرابی‌ها و مؤلفه دهم؛ شامل نگرش سیستمی در نت مثل تهیه قطعات، تعمیر تجهیزات، سرویس‌های بعد از خرید و ... می‌باشد که راهبردهای به‌دست‌آمده در نمودار ۳ ارائه می‌گردد.

نمودار ۳- وضعیت عملکرد و اهمیت پدافند غیرعامل با رویکرد اقتصاد مقاومتی در حوزه نت

راهبردهای تدوین شده در حوزه نگهداری و تعمیر با توجه به مؤلفه‌های

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی عبارت‌اند از:

اولویت یکم، با توجه به مؤلفه‌های افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، تسهیل مدیریت بحران و اصل مکان‌یابی پدافند غیرعامل با رویکرد اقتصاد مقاومتی؛ شامل مکان‌یابی و ایجاد مراکز تعمیراتی رده پنج در محل‌های مناسب به منظور کوتاه نمودن فاصله مراکز تعمیراتی با یگان‌های عملیاتی برای کاهش آسیب‌پذیری و سرعت عمل در تعمیرات، تدارکات و خارج نمودن وسایل غیر قابل استفاده می‌باشد.

اولویت دوم، با توجه به مؤلفه‌های کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، تسهیل مدیریت بحران و اصل کوچک‌سازی پدافند غیرعامل: افزایش سرعت و چالاکی در انجام مراحل عملیات نگهداری و تعمیر با استفاده از اکیپ‌های سیار و تعمیرگاه‌های غیرنظامی منطقه‌ای و نیز با بهره‌مندی از نیروی انسانی بومی، قطعات یدکی مشابه و

ابزارآلات چندمنظوره سبک در جهت آماده‌به‌کاری هر چه بیشتر خودروها و تجهیزات یگان‌ها در شرایط بحرانی و در جنگ می‌باشد.

اولویت سوم، با توجه به مؤلفه‌های افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری و اصل فریب‌پدافند غیرعامل: احداث تعمیرگاه‌های فریب‌نده با به‌کارگیری انواع خودروها، ادوات و تجهیزات فرسوده یا خارج از رده به‌منظور فریب دشمن در شناسایی و انهدام محل واقعی تعمیرگاه‌ها می‌باشد.

اولویت چهارم، با توجه به مؤلفه‌های افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، تسهیل مدیریت بحران، ارتقاء پایداری ملی و اصل موازی‌سازی پدافند غیرعامل: ایجاد کارخانه‌های قطعه‌سازی و تعمیرگاه‌های زنجیره‌ای توسط نیروهای مسلح، به‌منظور ارائه خدمات فنی به شبکه حمل‌ونقل خودرویی در بخش خصوصی، ارگان‌های دولتی و مردم، در جهت ارتقاء توان یگان‌های نگهداری و تعمیر در زمان صلح و نیز بهره‌گیری از این مجموعه در مواقع نیاز و بحرانی جهت پشتیبانی تعمیراتی یگان‌های عملیاتی در جنگ می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

هدف اصلی این پژوهش، دستیابی به راهبردهای پدافند غیرعامل حوزه لجستیک در برابر تهدیدات با رویکرد اقتصاد مقاومتی است. با توجه به تجارب کسب‌شده محقق در فرآیند انجام این تحقیق و نتیجه‌گیری‌های به‌دست‌آمده در فرآیندهای گوناگون این تحقیق، پیشنهادهای راهبردی ذیل، با استفاده از مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در جدول ۳ ارائه می‌گردد:

جدول ۳- خلاصه راهبردهای پیشنهادی با استفاده از مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی

مأموریت‌های راهبردی لجستیکی	مأموریت اصلی	راهبردهای پیشنهادی
حوزه آماد	استانداردسازی، تأمین، توزیع، تغذیه، انبارها و ذخیره‌سازی، مهمات	۱- مقاوم‌سازی اقلام در برابر فسادپذیری شرایط محیطی و بیولوژیکی دشمن ۲- خوداتکایی و کاهش وابستگی به بیگانگان ۳- سفارشی‌سازی تجهیزات و انبارها مطابق با شرایط مختلف ۴- تشکیل جلسات خبرگی در حضور صاحب‌نظران و خبرگان تأمین در حوزه‌های مأموریتی آماد
حوزه ترابری	ترابری تجهیزات و نیروی انسانی	۱- اصلاح الگوی مصرف سوخت در زمینه ماشین‌آلات ۲- مستقل و خودکفا شدن سامانه‌های ترابری ن.م.ج.ا. ۳- مکان‌یابی و ایجاد آمادگاه در محورهای مهم عملیاتی ترابری ۴- ایجاد سازه‌های امن در آمادگاه‌های ترابری ۵- کوچک‌سازی و انعطاف‌پذیر نمودن تجهیزات و وسایل ترابری برای ذخیره‌سازی ۶- استفاده بیشینه از موانع طبیعی و مصنوعی موجود و ایجاد موانع مصنوعی جدید در اطراف آمادگاه‌ها
حوزه نت	نت اقلام و تجهیزات و وسایل	۱- مکان‌یابی و ایجاد مراکز تعمیراتی رده پنج (بازسازی کامل) در محل‌های مناسب کشور ۲- افزایش سرعت و چالاکی در انجام تعمیرات ۳- استفاده از اکیپ‌های سیار و تعمیرگاه‌های غیرنظامی موجود در مناطق مختلف کشور ۴- ایجاد کارگاه‌های قطعه‌سازی و تعمیراتی زنجیره‌ای در کشور

سایر پیشنهادها

۱. تدوین رهنامه لجستیکی آینده در چارچوب رهنامه‌های عملیاتی تراز یابی شده.
۲. بازمهندسی ساختار، سازمان، ترکیب و آمایش یگان‌های لجستیکی در راستای رهنامه‌های عملیاتی جدید.
۳. پراکنده‌سازی، کوچک‌سازی، چابک‌سازی، ایمن‌سازی و بومی نمودن نظام لجستیکی.
۴. خوداتکایی آمادی در یگان‌های رزمی به‌ویژه اقلام آمادی طبقه یک، سه، پنج و هفت.
۵. ارتقاء تحرک یگان‌ها با توزیع ترابری‌های متمرکز در سطح یگان‌های تحت امر.

۶. پیاده‌سازی نظام لجستیک توزیع شده و آمادرسانی در نقاط دفاعی مختلف.
۷. تولید و ذخیره‌سازی آماده‌های اساسی به صورت پراکنده، ایمن و توزیع شده بر اساس آمایش دفاعی و اصول آینده‌نگری.
۸. ایمن‌سازی ذخایر آماد مهمات تخصصی در چارچوب آمایش دفاعی.
۹. ارتقای توان بازتولید، تعمیر و آماده‌به‌کار تجهیزات، قطعات و مهمات یگان‌های عملیاتی.
۱۰. احداث شبکه ترابری لوله‌ای در زیر زمین با رعایت ملاحظات پدافند غیرعامل از نقاط عمده توزیع سوخت به مناطق عملیاتی و پدافندی حساس.
۱۱. توجه به نخبگان و استفاده از فناوری نوین در سازمان‌های مختلف ن.م.ج.ا.ا.
۱۲. فرهنگ‌سازی اولویت تولید بر واردات و خرید کالای داخلی در سازمان‌های مختلف ن.م.ج.ا.ا. و صدور دستور ممنوع شدن ورود و خرید تجهیزات مختلف در سازمان‌های مختلف ن.م.ج.ا.ا. از سوی ستاد کل ن.م.ج.ا.ا.
۱۳. ترازیبی^۱ نظام‌های موفق لجستیکی داخلی و خارجی و به‌روزرسانی همه سامانه‌های موجود لجستیکی ن.م.ج.ا.ا.
۱۴. با توجه به تهدیدات متنوع منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و اهمیت به‌سزایی که شبکه راه‌ها و خطوط ریلی در ایجاد تحرک دارند، لزوم تهیه الگو و مدل‌های مشخصی برای سیستم‌های حمل و نقل به نحوی که بتواند در شرایط عملیاتی پاسخگوی نیازمندی‌های عملیاتی باشند، ضروری می‌باشد. بدیهی است وسعت اراضی کشورمان و همچنین وجود مرزهای گسترده و تنوع آن‌ها، ایجاب می‌نماید، مطالعات دقیق و همه‌جانبه در هر یک از قسمت‌های مختلف مرزی و مواصلاتی به مرکز کشور صورت گرفته و معیارهای مشخص و الگوهای مناسب برای ایجاد و توسعه شبکه راه‌ها و راه‌آهن در صحنه‌های عملیاتی^۲ تعیین شده و اجرایی گردد.

۱. Benchmarking.

۲. صحنه جنگ به چند صحنه عملیات تقسیم می‌شود، یعنی صحنه عملیات، بخشی از صحنه جنگ است که عملیات رزمی در آن طراحی و اجرا می‌گردد. هر صحنه عملیات از لحاظ جغرافیایی از سایر صحنه‌های عملیات متمایز و مجزا

فهرست منابع و مآخذ

الف. فارسی

- **گزیده بیانات مقام معظم رهبری** حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) قابل دسترسی در سایت‌های: www.Khamenei.ir، www.leader.ir ۱
- باقری، محمدحسین (۱۳۸۷)، **طرح‌ریزی راهبردی نظامی در صحنه جنگ و صحنه عملیات**، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- تریف، تری (۱۳۸۳)، **مطالعات امنیتی نوین**، ترجمه: علیرضا طیب و وحید بزرگی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- خصافی، امیررضا (۱۳۹۵)، **شناسایی و رتبه‌بندی ابعاد اقتصاد مقاومتی (تولید، توزیع و مصرف) از منظر پدافند غیرعامل**، کنفرانس پدافند غیرعامل و توسعه پایدار، تهران: وزارت کشور.
- جلالی، غلامرضا؛ هاشمی فشارکی، رضا (۱۳۸۹)، **پدافند غیرعامل در آیین قوانین و مقررات**، تهران: نشر سازمان پدافند غیرعامل کشور.
- حیدری، کیومرث (۱۳۸۹)، **جنگ‌های آینده**، تهران: انتشارات معاونت تربیت و آموزش نژاجا.
- داوودی، فیروز (۱۳۹۵)، **اقتصاد مقاومتی از ایده تا عمل**، چاپ اول، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی واحد صنعتی امیرکبیر.
- رستمی، محمود (۱۳۷۸)، **فرهنگ واژه‌های نظامی**، تهران: ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران.
- رفتاری، مهدی (۱۳۸۳)، **اقتصاد مقاومتی، راهبرد مقابله با جنگ اقتصادی**، چهارمین همایش مدیران کانون‌های مهندسين صنعتی سراسر کشور، تهران
- سازمان پدافند غیرعامل کشور، (۱۳۸۹)، **آشنایی با اهداف و مأموریت سازمان پدافند غیرعامل کشور**، تهران: روابط عمومی سازمان پدافند غیرعامل کشور.
- سلامی، حسین (۱۳۸۷)، **مدیریت راهبردی صحنه جنگ**، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.

بوده و جهت اجرا یا پشتیبانی از عملیات رزمی مورد استفاده قرار می‌گیرد. هر صحنه عملیات بر بخشی از نیروی دشمن متمرکز می‌شود (باقری، ۱۳۸۷: ۲۰).

- شهلائی، ناصر (۱۳۹۵)، مدل مناسب آماد و پشتیبانی در فرماندهی مشترک منطقه‌ای در فضای نبرد آینده- فصلنامه آینده‌پژوهی آجا، دوره ۱، شماره ۳، ص ۱۷.
- عرفانی راد، بهرام (۱۳۹۴)، رساله دکتری تبیین رویکرد تأمین اجتماعی در دولت اسلامی و نقش آن در خنثی‌سازی تهدیدات نرم اقتصادی، مرکز علم و فناوری اقتصاد مقاومتی دانشکده مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- عنبرستانی، محمود (۱۳۷۸)، فرهنگ عمومی لجستیک، تهران: اداره لجستیک ستاد مشترک سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران.
- گروه مطالعاتی دانشجویان دوره چهارم آینده‌پژوهی داغا (۱۳۹۴)، ارائه نقشه راه پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی ستاد کل ن.م.ج.ا.ا، دانشکده مدیریت راهبردی.

ب. انگلیسی

- Anjamrooz, S B. Ghorishvandi, (۲۰۱۵) "A Presentation of SBAGH Model Based on Warden Theory in the Passive Defense Engineering of Water Supply Facilities", (International Journal of Review in Life Sciences), P۳۰-۳۸.
- Dusterhoff, M. D, (۲۰۰۲), *Breaking the logistics branch paradigm: should the U.S. Army combine the current logistics officer branches of ordnance, quartermaster, transpotiaon, and medical service into one branch?* School of advanced military studies United States Army command and general staff college Fort Leavenworth, Kansas.
- Freeze, Rebecca M, (۲۰۰۸), *Training and educating operational logistics planners by LTC*, School of advansed military studies United States Army command and general staff college Fort Leavenworth, Kansas.
- Ghasemi, Nematollah, Anjamrooz, Seyed Besharat, *Presentation the resistance economy model inspired by the human body and engineering model of passive defense (SBAGH)*, Third Global Conference on Managemet Economics, Accounting and Humanities at the Beginning of Third Millennium, (۱۰ november ۲۰۱۶).
- Hirst, Paul, (۲۰۰۱), *War and Power in the 21 Century*, Polity Press.
- Homeland Deffense, (۲۰۰۷), *Joint Publication ۳-۲۷*, p ۲۶.
- Ibrahimov, Mahir, (۲۰۱۱), "*Socio-Cultural Lessons from Eurasia and Afghanistan*", in: *Military Intelligence Professional Bulletin (MIPB)*, January – March ۲۰۱۱ Volume ۳۷ Number ۱PB۳۴-۱۱-۱.
- Jones, Richard Wyn, (۱۹۹۹), *Security, Strategy and critical Theory*: London mLynne Rienner publishers.
- Krause, Keith, (۱۹۹۶), *Critical Theory and Security Studies*.
- Lafferty M.B. and Huhn m.R, (۱۹۹۹), "*Gulf War Logistics Theory into Practice*", A conference in Air Command and Staff College.
- ME^o Calvin Seah Ser Thong(۲۰۱۴), *Forget Logestics, You Lose!*Pointer:Journal of

Archive of SID

- the Singapore Armed Forces, Vol ٤٠, No ٢.
- William G. Pagonis and Michael D. Krause (١٩٩٢), **Operational Logistics and the Gulf War**, THE LAND WARFARE PAPERS No ١٢, Octobre ١٩٩٢, The Institute of Land Warfare (AUSA). Arlington, Virginia%

Archive of SID